

Kartellisering i nytt ljus: Slutsatser

Magnus Hagevi

New Light on Cartelization: Conclusions

In this special issue of *Statsvetenskaplig tidskrift*, six articles have, based on hypotheses about cartelization, studied changes in the party groups of the Swedish Riksdag: Are parliamentary party groups becoming increasingly similar from the late 1980s to the early 2010s? When this concluding article summarizes the results from each of the six studies, the simplified answer is no. The relationship between cause and effect, stipulated by the cartel theory, did not occur in our study. Still, public party finance and, to some extent, medialization paved the way for cartelization, and the internal party culture, in this investigation, changed so it could facilitate cartelization. Nevertheless, the increased degree of *politicization*, did not support the theory of the cartel party, nor did important gender cleavages.

Inledning¹

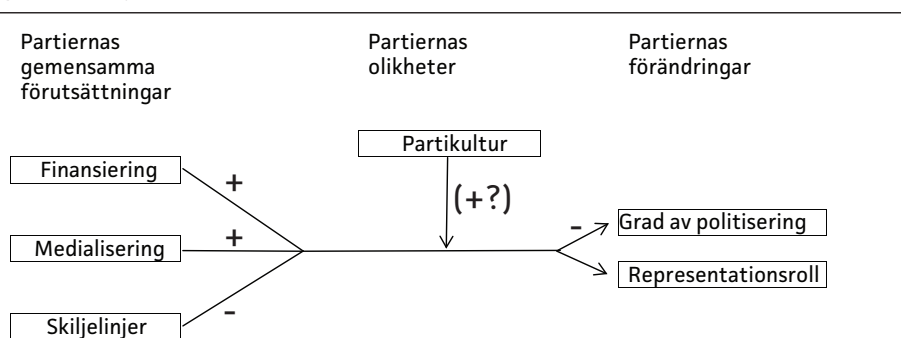
I detta temanummer har sex artiklar studerat förändringar av riksdagens partigrupper, särskilt om de genomgår en likriktning vad beträffar deras sätt att bedriva politik från slutet av 1900-talet till början av 2000-talet, för att undersöka om det svenska partisystemet kartelliseras. Utifrån en summering av resultaten från respektive studie i temanumret är det förenklade svaret nej. I alla fall i de avseenden som undersöks. I detta avsnitt ställs det huvudsakliga resultatet från respektive kapitel i förhållande till den grundläggande frågeställningen för temanumret.

Relationen mellan delstudierna åskådliggjordes i den analysmodell som återigen presenteras i figur 1. För att kartellisering ska äga rum måste dels en övervägande del av partiernas gemensamma förutsättningar, dels partiernas förändringar i studierna uppvisa resultat som stödjer kartellisering och partiernas ökade likhet. Om så inte är fallet – att studiernas resultat inte visar på ökad kartellisering eller att partierna inte blir mer lika varandra – bland partiernas förändringar och inte heller till övervägande del bland partiernas gemensamma förutsättningar – får tanken om kartellisering inte stöd. För att åskådliggöra det centrala huvudresultatet i temanumrets respektive studie, är det markerat med plus (+) om det stödjer tanken på en tilltagande kartellisering av parti-

¹ Studien utgör en rapport från forskningsprojektet "Party Government in Flux: Changing Conditions for the Party Groups in the Swedish Riksdag", som finansieras av Riksbankens Jubileumsfond.

Magnus Hagevi är verksam vid Institutionen för statsvetenskap, Linnéuniversitetet.
E-post: magnus.hagevi@lnu.se

Figur 1. Analysmodell över partistudierna i detta temanummer.

erna i riksdagen, medan minus (-) markerar att resultatet i huvudsak går emot kartellpartiteorin.

Min studie om partiernas finansiering ger tydligt stöd för de teoretiska antaganden om vad som anses gynna kartellisering. I figur 1 markeras detta med ett plus vid pilen som utgår från rutan med "Finansiering". Slutsatsen är att den offentliga finansieringen av politiska partier innebär mycket gynnsamma villkor för kartellisering i svensk politik, men att det inte i sig är kartellisering. Utifrån en av kartellpartiteorin två huvudhypoteser – att partierna fjärrar sig från civilsamhället och närmar sig staten samt i allt större utsträckning blir en del av den – har partibidragen från offentlig sektor undersökts. Precis som kartellpartiteorin anger ökar det offentliga partistödet medan andelen partimedlemmar minskar bland medborgarna. Likaså riktas det offentliga partistödet i allt mindre utsträckning till partiernas medlemsorganisationer och allt mer mot partigrupperna i riksdagen eller direkt till de invalda politikerna. Dessutom ökar autonomi mellan partipolitik på nationell och lokal nivå genom att partierna på olika nivåer kontrollerar och erhåller offentlig finansiering oberoende av varandra. Detta stödjer tanken att partiorganisationerna utvecklas till stratakratier.

Brommessons, Ekengrens och Oscarssons studie om riksdagsledamöternas kontakter med och uppfattning om massmedia stödjer till viss del antagandet om medialisering i form av en tilltagande personifiering. Detta indikeras med ett plus vid pilen som utgår från rutan "Medialisering". Tanken är att kartellisering borde gynnas av medialisering. Istället för masspartiets ideal, där partiets medlemsorganisation utgör den centrala ideologiska länken mellan makthavare och folket, antas kartellpartierna i ökad utsträckning använda utspel i massmedia för direkt politisk kommunikation från partiledning till väljare (Katz & Mair 2002; Hjarvard 2007). En sorts medialisering är när journalistikens innehåll lyfter fram enskilda personer (Nord & Strömblad 2005) som beslutsfattare i partigrupperna i riksdagen, speciellt partiledare, på bekostnad av partierna som organisationer. Det är också bland riksdagsledamöter med ledande positioner i partigrupperna som Brommesson, Ekengren och Oscarsson kan notera att media fått ökad betydelse. Det överensstämmer med kartelltesens tanke att

det främst är de ledande personerna som kommer i medias strålkastarljus. I så motto är det ett exempel på personifiering. Däremot kan de inte finna någon tilltagande personifiering av politiken där gemene riksdagsledamot i allt större utsträckning och på olika sätt medverkar i massmedia. Inte heller finns det någon generell tendens att riksdagsledamöternas (med undantag av de med ledande positioner i partigrupperna) uppfattning om massmedia ger uttryck för att dess politiska betydelse har ökat över tid.

I figur 1 finns även ett minustecken vid pilen som utgår från rutan "Skiljelinjer", vilket visar på brister i tanken om en tilltagande kartellisering som bör gynnas av försvagade skiljelinjer. Att en sådan generell försvagning äger rum ifrågasattes av Stensöta som istället menade att gamla skiljelinjer ersatts av att nya skiljelinjer – som genuskonflikten – politiserades. Tvärt emot vad kartellpartiteorin stipulerade uppvisar kvinnor i riksdagen starkare närhet till partiets gräsrotter än män, och kvinnors närvaro i riksdagen ökade heterogeniteten i partierna. Stensötas slutsats var att kvinnors parlamentariska agerande var en motkraft till kartellisering.

Vad gäller analysen av partikultur är resultaten inte entydiga. I figur 1 är pilen från "Partikultur" markerad med ett plus, vilket indikerar att den undersökta partikulturen genomgått en förändring som kan antas underlätta kartellisering. Barrlings undersökning av Miljöpartiets partigrupp i riksdagen visar att dess partikultur blivit mindre avvikande i riksdagen, det vill säga att den interna anti-etablissemangskultur som kan antas försvåra kartellisering har slipats av. Miljöpartisterna i riksdagen beskriver sin partigrupp som allt mer pragmatisk och professionell, vilket Barrling anser gynna kartellisering. Att partier blir mer lika varandra, bland annat genom sin partikultur, kan också betraktas som en indikator på kartellisering. Men resultaten är, som nämnts, inte entydiga, varför plustecknet vid pilen som utgår från "Partikultur" är satt inom parentes och dessutom följt av ett frågetecken inom parentes. Det finns flera skäl till detta. För det första är det endast en partikultur som undersökts. Ett mer uttömmande svar kräver att en kommande studie beaktar alla partikulturer i riksdagen. För det andra betonar miljöpartisterna, trots sin anpassning, betydelsen av sin riksdagsexterna partiorganisation mer än vad som är brukligt i riksdagspartier. För det tredje noteras, på kort sikt, en viss återgång till en tidigare, från de andra partigrupperna, mer avvikande partikultur inom Miljöpartiet. För det fjärde, och sista, är det möjligt att anpassningen, mer än att vara ett tecken på kartelliseringstendenser, utgör en typ av "normalisering" som är att vänta när ett nytt parti anpassar sig till de former som råder i det parlamentariska arbetet. En sådan förändring är inte det samma som kartellisering, utan snarare en positionering för att vara konkurrenskraftig och över huvud taget kunna verka under de förhållanden som råder i riksdagen.

Kartelltesens andra basala hypotes anger att partier utvecklar gemensam, likartad och högst begränsad policy, vilket kan kallas för avpolitisering. I sin

artikel slår Loxbo tvivel i om det förekommer en ständig ökad avpolitisering och visar istället på en vilja att sträva efter att mejsla ut oppositionella alternativ till regeringspolitiken. Resultatet är inte i linje med kartellpartiteorin, varför detta markeras med ett minus i figur 1 vid den pil som är riktad mot "Grad av politisering". Loxbo granskade bland annat arbetsmarknadspolitiken, en central vänster-högerfråga, där kartelltesen antar att partiernas samarbete bör vara utvecklat. Särskilt gäller det frågor som behandlas av EU som är den beslutsarena där kartelliseringen ska ha nått längst (Mair 2007; Katz & Mair 2009:754, jfr Bartolini 2005). Ändå visar Loxbos undersökning att konfliktnivån ökar mellan partierna, när kartellisering borde innebära minskad konfliktnivå. Riksdagens partigrupper visar på en vilja att ta konflikt i dessa frågor istället för att söka konsensus. Men, uppger Loxbo, det saknas alltså konkreta policyalternativ från oppositionens sida.

Vid pilen som är riktad mot rutan "Representationsroll" finns inget tecken. I sin artikel kritiserade Enroth teoretiska antaganden gjorda av Katz och Mair angående representationen och klargjorde behovet av att undersöka representationsrollen ytterligare, men att detta får anstå ytterligare en tid. Enroth betonar dock att det är prekärt för kartellpartiteorin att klargöra hur representation antas äga rum genom kartellpartier. I denna del är det möjligt att masspartiet som normativt ideal hämmat nytänkande.

Svensk kartellisering visar sig ha goda förutsättningar i vår studie. Den första av kartelltesens hypoteser – att partiernas koppling till civilsamhället byts ut till en koppling till staten – får stöd. Andra undersökta faktorer som också bör ge goda förutsättningar till kartellisering finns i en ökad medialisering bland partigruppernas ledande politiker. Förvisso har Miljöpartiets partikultur på lång sikt förändrats på ett sådant sätt att det gynnar kartellisering, men på kort sikt noteras den motsatta utvecklingen. Studien om nya, aktiva skiljelinjer ger inte stöd åt en utveckling som kan beskrivas som kartellisering. Trots de goda förutsättningarna för kartellisering får, i denna studie, kartelltesens andra huvudhypotes inte stöd. Istället för en ständig avpolitisering noteras ökad konflikt i centrala policyfrågor där oppositionen strävar efter att mejsla ut alternativ till regeringspolitiken.

Frågan som uppstår blir därmed varför förekomsten av kartellisering får så svagt stöd i de undersökningar som presenterats i detta temanummer, trots att kartelliseringens förutsättningar verkar så goda? I detta sammanhang är det tre antaganden i kartelltesen som ska diskuteras: skillnaden mellan konflikt och polarisering, partistöd som incitament och nya sociala skiljelinjer.

Konflikt och samarbete

En med kartellisering konkurrerande förklaring till ökad likhet mellan partierna är medianväljarteoremet. Tvärtemot kartelltesen bygger den på konkur-

rens mellan partierna. Likhet mellan partierna uppstår genom att partierna kämpar mot varandra för att vinna medianväljaren, inte genom att de samarbetar och lägger strider åt sidan. Därmed förklaras partiernas likhet med konkurrens mellan partier, inte med samarbete mellan dem (Kitschelt 2000:164, 167).

När Downs beskriver processen som gör att partierna i ett partisystem blir mer lika varandra använder han analogin med två järnhandlare på en avlång affärsgata. Gatan motsvarar politikens vänster-högerskala. I liknelsen kan järnhandlarna inte konkurrera med varandra genom att ändra priser eller sortiment, utan blott med sin placering på affärsgatan. Dessutom är de potentiella kundernas bostäder jämnt spridda utmed gatan. Till en början är järnhandlarna placerade på var sin ända av gatan, varpå kunderna går till den järnhandel som ligger närmast bostaden. Men så kommer innehavaren av den ena järnhandeln på att om affären flyttas en bit ned på gatan så att den läggs närmare den andra järnhandeln så kommer fler av de potentiella kunderna att komma närmare och välja att handla i den nyflyttade järnhandeln medan de gamla kunderna alltså har närmast till den nyflyttade järnhandeln. De kunder som nu ligger närmare gatslutet där järnhandeln tidigare var belägen har fortfarande närmast till den järnhandel som flyttat in mot mitten av gatan. Dessutom har några ytterligare kunder, som tidigare hade närmare till den konkurrerande järnhandeln, nu slutat att gå till denna då de fått närmare till den järnhandel som flyttat. Därmed förlorar den andra järnhandeln kunder. Men även den andra järnhandeln kan flytta mot mitten av gatan och gör så för att vinna tillbaka sina kunder och kanske några till. Allt eftersom järnhandlarna vill vinna nya kunder kommer de att flytta in mot mitten av affärsgatan tills de ligger bredvid varandra. På motsvarande sätt antar Downs att partier flyttar mot mitten av vänster-högerskalan för att maximera antalet röster. Men den ökade likheten mellan partiernas policy beror inte på att de samarbetar, utan istället på att de konkurrerar om väljarnas röster.

Ett problem med att tillämpa medianväljarteoremet på svensk politik är förekomsten av flera partier (och möjligheten att bilda nya). Downs tänker sig ett tvåpartisystem, medan flera partier gör det betydligt svårare att kalkylera vart väljarna ska ta vägen efter att ett parti förändrat sin policy. Men problemet minskar något om partierna bildar två politiska block som konkurrerar med varandra (Kitschelt 2007a:533-535). Bildandet av politiska block är en svår nöt för kartelltesen.² Idén med block är att de ska konkurrera med varandra, samla

2 Peter Mair, en av kartellpartiteoris upphovsmän, motsätter sig tanken att blockpolitik innebär ökad konflikt mellan partier och är motsatsen till kartellisering (Mair 2007:14). Enligt Mair begränsar ett lands EU-medlemskap möjligheterna att fatta beslut. Eftersom det är partierna som fattar beslut om EU-medlemskap, och EU:s organisation, är detta ett exempel på begränsning av besluts-möjligheterna och politik antas istället handla om vilka personer som ska väljas. Blockpolitikens ökade betydelse anses då vara en tävling mellan två lag med politiska ledare, med en opposition inom kartellen. Något motiv, utöver EU-medlemskapets hämningar, till att konkurrensen mellan två block är exempel på kartellisering ger dock inte Mair. Ett problem som borde adresseras är att

flest röster och utgöra regeringsalternativ. Därmed skapar blockpolitik en ökad konflikt i partisystemet. Det ena blockets vinst innebär då det andra blockets förlust, vilket intensifierar konflikten om medianväljaren. Till detta kan läggas att blockpolitik synes ha blivit vanligare i europeiska partisystem (Bale 2003; Mair 2008), bland annat i det svenska (Aylott 2011; Hagevi 2011).

Det finns således andra förklaringar till ökad likhet mellan partierna som inte utgår från kartellpartiteorin om samarbete mellan partier. Istället kan det vara konkurrensen mellan partierna om väljarna, inte samarbete om att dela makten, som ligger bakom partiernas förändring, där likartade program används för att fånga väljare. Därmed kan konflikt mellan partier – konkurrens istället för samarbete (Azmanova 2011:388) – paras med såväl stark polarisering – stora åsiktsmässiga avstånd mellan partierna – som minskad polarisering – små åsiktsmässiga avstånd mellan partierna (DiMaggio m.fl.1996; Kitschelt 2007a:533-534; Kitschelt 2007b:1185).

Partistöd som incitament

Enligt kartellpartiteorin innebär partistödet omfattning att partierna blir mindre intresserade av att mobilisera medborgarna som partimedlemmar. Detta undersöktes, på partinivå, i en av artiklarna i detta temanummer. Men kartelliseringstesen ser också problem på partisystemnivå, då partistödet kan gynna etablerade partier på bekostnad av nya (Katz & Mair 1995:15, 2009:759, 761; Bolin 2012:95-97). Partistödet kan då struktureras så att det är en institutionell barriär som är till nackdel för utmanarpartier som inte är med i kartellen av etablerade partier. Några empiriska resultat som stödjer en sådan utveckling har dock inte noterats (Pierre m.fl. 2000:22; Scarrow 2006).

Forskare har istället noterat att för finansieringen av små partier tenderar partistödet att vara en större andel av totalinkomsten än vad som är fallet för stora partier (Sundberg 2002; Casas-Zamora 2005:42). Eftersom nya partier kan antas vara relativt små i början borde detta förhållande gynna nya utmanare. I svensk politik erhåller även partier utanför riksdagen partistödet. För partier som i ett riksdagsval (motsvarande gäller för kommun- och landstingsval) erhållit minst en procent av rösterna betalar staten tryckning och distribution för valsedlar som motsvarar tre gånger det erhållna röstetalet (Valmyndigheten 2013). Om ett parti erhåller 2,5 procent av rösterna i något av de två senaste riksdagsvalen är partiet berättigat till att ta del av det statliga partistödet (Sveriges riksdag 2013). Dessutom, som framkommer i artikeln om partistödet i detta temanummer, innebär det kommunala partistödet att många små partier som är representerade i olika kommunfullmäktige redan före inträdet i riksdagen

kartellisering innebär samarbete, inte konflikt. Konflikt mellan politiska block är då ett exempel på det sistnämnda, inte det förstnämnda.

kan erhålla ett omfattande partistöd. Därtill får de valda representanterna ett allt större arvode som lokalpolitiker. Lokalpolitiken kan därmed ge nya partier en mer stabil plattform innan det är möjligt för dem att erhålla representation på nationell nivå (Kitschelt 2007b:1190-1191).

Måhända är inte partistödets roll som institutionell barriär det som är viktigt för nya partier. Partistöd kan istället verka uppmuntrande och fungera som incitament att starta nya partier (Pierre m.fl.2000:22; Kitschelt 2000:171). Kevin Casas-Zamora (2005:42-43) menar att det är svårare för nya partier att engagera medborgare att bli partimedlemmar eller på annat sätt finansiera partiverksamhet än vad det är för etablerade partier. Dessutom har den allmänna samhällsutvecklingen med en tilltagande individualisering utvecklats så starkt att det idag kan vara mycket svårare att engagera människor i nya politiska partier än vad som var fallet när de etablerade partierna genomgick samma process. Susan Scarrow (2006:629) menar också att partistödet ger nya utmanarpartier en viss ekonomisk stabilitet som de annars inte skulle kunna uppbåda. För nya, små partier blir partistödet den ekonomiska hjälp de behöver för att få resurser att utmana de etablerade partierna. Andra medborgare, som också funderar på att starta ett nytt parti, kan notera detta som något positivt och bli uppmuntrade så att de sätter planerna i verket.

Partistöd (och arvoden) kan även verka som selektiva incitament för de individer som ligger bakom en partibildning. I sin studie om lokalpolitiker har Gissur Erlingsson (2005:100-104) beskrivit begreppet partientreprenör. Likt entreprenörer som verkar på den fria marknaden vill partientreprenören mätta en efterfrågan på väljarmarknaden genom att starta ett nytt parti; dels genom att erbjuda en politik som de etablerade partierna inte erbjuder, dels genom erbjudandet om att återställa tidigare kvalitet om väljarna uppvisar ett missnöje med att de etablerade partiernas agerande har changerat. Men det kostar på att bilda politiska partier, vilket kan vara ett skäl att låta bli. Erlingsson menar att partientreprenören kan motiveras att ta denna kostnad genom att vägledas av egen vinning, så kallade selektiva incitament. Som exempel på selektiva incitament nämner han pengar, inflytande och social status (Downs 1957; Olson 1971; Panebianco 1988). Om Erlingssons antagande är korrekt så kan, skulle jag vilja lägga till, såväl förekomsten av som det ökande omfånget på partistöd och politikernas arvoden vara ett incitament för att etablera nya politiska partier. Ju mer en partientreprenör tror sig ha att vinna på att bilda ett nytt parti, desto troligare att så sker.

Ett ökat antal partier brukar i sig betraktas som ett tecken på att konkurrensen i partisystemet ökar (Scarrow 2006:630). Men partistödet kan också ha direkt betydelse för graden av konkurrens i partisystemet. Strukturen på partistöd kan också ge partierna incitament att konkurrera med varandra, inte samarbeta. Partistöd allokeras inte på basis av maktinnehav eller samarbete, utan främst utifrån väljarstöd (Kitschelt 2000:168). Därmed uppmuntras partierna,

vid sidan av viljan att vinna maktpositioner, att vinna väljare från varandra och på så sätt öka sitt partistöd. Således ger partistödet incitament till ökad konflikt mellan partierna, snarare än ökat samarbete.

Sociala skiljelinjer

Seymour Lipset och Stein Rokkan (1967) publicerade sin moderna klassiker om politiska skiljelinjer och partisystemens nedfrysta tillstånd ungefär samtidigt som de tinade upp och försvagningen av de klassiska skiljelinjerna blev allt mer uppenbar i västvärlden. Somliga beskrev det som *dealignment* och menade att medborgarnas lojalitet med olika samhällsgrupper och partier försvagades utan att ersättas av nya lojaliteter (Dalton m.fl.1984; Franklin m.fl.1992), medan andra framhöll en *realignment* där de gamla skiljelinjerna ersattes av nya (Inglehart 1977; Flanagan & Lee 2003; Bornchier 2010). Om något så beskriver Katz och Mair förekomsten av dealignment i samband med kartelliseringen (Katz & Mair 2009:757-760). De finner det osannolikt att partierna ska upptäcka en stor skiljelinje som grund till en förnyad polarisering av politikens innehåll.

En politiserad skiljelinje innehåller tre element (Bartolini & Mair 1990:215). Det första elementet är empiriskt: det finns en social struktur som skiktat olika samhällsgrupper. Det andra elementet är normativt: de som ingår i samhällsgruppen delar värderingar som ger någon form av gemensam identitet. Det tredje elementet är organisatoriskt: organisationer som politiska partier representerar samhällsgruppens intressen.

Mycket pekar på att den traditionella vänster-högerskalan som baseras på ekonomiska spörsmål, som grad av statlig involvering i ekonomin, har fått sällskap med en ny ideologisk dimension som går mellan polerna libertär-auktoritär (Flanagan & Lee 2003; Bornchier 2010; Azmanova 2011), där konflikten berör fenomen som könsroller, brott och straff, tradition, normkritik, miljö, livsstil och immigration. Svenska partier mobiliserar på båda sidor av denna skiljelinje: libertärer som Miljöpartiet, Vänsterpartiet, Piratpartiet och Feministiskt initiativ samt auktoritära partier som Sverigedemokraterna (Loxbo 2011). Bland dessa partier finns det även klara ambitioner att verka som masspartier. Detta innebär att de organisatoriska och, i alla fall delvis, normativa elementen finns klart företrädda, men hur är det med det empiriska elementet? Är detta en social skiljelinje mellan olika samhällsgrupper som kan bära en gemensam identitet? Det är just detta element som Katz och Mair framhåver som det svagaste kortet för tanken om en realignment runt nya skiljelinjer (Katz & Mair 2009:760). Forskare som företräder tanken om en realignment har också beskrivit den nya skiljelinjen som baserad på värderingar, inte samhällsgrupper (Inglehart 1977). I den mån nya skiljelinjer politiseras kan partier anta en form som inte överensstämmer med kartellpartier.

Framtidens kartellisering

Det finns aspekter i kartellpartiteorin som får empiriskt stöd. Några exempel som kan hämtas från detta temanummers undersökningar är tecken på en tilltagande stratakрати i partiorganisationerna, frånvaro av uttalad oppositionell policy som alternativ till regeringspolitik i centrala frågor inom EU:s jurisdiktion och att nya partier anpassar, om än inte överger, sin interna kultur när de vinner representation i parlamentet. Likaså finns tendenser till ökad medialisering som överensstämmer med tanken om en tilltagande personifiering av politiken. Men som generell förklaring på partiernas utveckling har kartelltesen problem. Detta oavsett om partierna faktiskt blivit mer lika varandra eller inte. Vad kartelltesen har gemenensamt med andra intressanta vetenskapliga teorier är att den avser att förklara ett resultat. Kartelliseringens resultat är att partierna ska ha blivit mer lika varandra. Men det är egentligen inte partiernas eventuella likhet som är intressant för prövningen av kartellpartiteorin. Dess trovärdighet beror på förmågan att förklara en sådan likhet mellan partierna. Om kartelltesens centrala antaganden om vad som orsakar en ökad likhet mellan partierna inte stämmer så har teorin problem. Kartellpartiteorin har svårt att få stöd i sina förklaringar – som att de etablerade partierna samarbetar i en kartell – till partiernas utveckling. När inte empiriska undersökningar ger stöd för dessa förklaringar får tanken om kartellisering problem, oavsett om partierna blivit mer lika varandra eller inte (Kitschelt 2000:169).

Det empiriska stödet för kartellisering har ännu inte levererats. Därmed är det en öppen fråga huruvida kartellpartiet är en lämplig modell för att beskriva utvecklingen efter partistödets införande och partiernas allt svagare koppling till civilsamhället (som indikeras med en minskad andel partimedlemmar bland medborgarna). Måhända måste partiforskningen utveckla en mer trovärdig modell, eller bearbeta modellerna av typen catch-allpartier (Kirschheimer 1966) eller elektorala professionella partier (Panebianco 1988).

Referenser

- Aylott, Nicholas, 2011. "Parties and Party Systems in the North", s 297-328 i Bergman, Torbjörn & Strøm, Kaare (red.), *The Madisonian Turn: Political parties and Parliamentary Democracy in Nordic Europe*. Ann Arbor: The University of Michigan Press.
- Azmanova, Albena, 2011. "After the Left-Right (Dis)continuum: Globalization and the Remaking of Europe's Ideological Geography", *International Political Sociology* 5(4), s 384-407.
- Bale, Tim, 2003. "Cinderella and Her Ugly Sisters: The Mainstream and Extreme Right in Europe's Bipolarising Party System", *West European Politics*, 26(3), s 67-90.
- Bartolini, Stefano, 2005. *Restructuring Europe. Centre formation, system building, and political structuring between the nation state and the European Union*. Oxford: Oxford University Press.
- Bartolini, Stefano & Mair, Peter, 1990. *Identity, Competition and Electoral Availability*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bolin, Niklas, 2012. *Målsättning riksdagen: Ett aktörsperspektiv på nya partiers inträde i det nationella parlamentet*. Umeå: Statsvetenskapliga institutionen, Umeå universitet.
- Bornchier, Simon, 2010. "The New Cultural Divide and the Two-Dimensional Political Space in Western Europe", *West European Politics*, 33 (3), s 419-444.
- Casas-Zamora, Kevin, 2005. *Paying for Democracy: Political Finance and State Funding for Parties*. Colchester: ECPR Press.
- Dalton, Russel J., Flanagan, Scott C. & Beck, Paul Allen (red.), 1984. *Electoral Change in Advanced Industrial Democracies: Realignment or Dealignment?* Princeton: Princeton University Press.
- DiMaggio, Paul, Evans, John & Bryson, Bethany, 1996. "Have American's Social Attitudes Become More Polarized?", *American Journal of Sociology* 102(3), s 690-755.
- Downs, Anthony, 1957. *An Economic Theory of Democracy*. New York: Harper & Row.
- Erlingsson, Gissur Ó., 2005. *Varför bildas nya partier? Om kollektivt handlande och partientreprenörer*. Lund: Statsvetenskapliga institutionen, Lunds universitet.
- Flanagan, Scott C. & Lee, Aie-Ree, 2003. "The New Politics, Culture Wars, and the Authoritarian-Libertarian Value Change in Advanced Industrial Democracies", *Comparative Political Studies* 36(3), s 235-271.
- Franklin, Mark, Mackie, Tom & Valen, Henry (red.), 1992. *Electoral Change: Responses to evolving social and attitudinal structures in Western countries*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hagevi, Magnus, 2011. "Ett historiskt riksdagsval", s 37-48 i Hagevi, Magnus (red.), *Den svenska väljaren*. Umeå: Boréa bokförlag.
- Hjarvard, Stig, 2007. "Sprogets medialisering", s 29-45 i Hällström-Reijonen, Charlotta af (red.), *Språk i Norden 2007*. Oslo: Nordens språkråd.
- Inglehart, Ronald, 1977. *The Silent Revolution: Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. Princeton: Princeton University Press.
- Katz, Richard S. & Mair, Peter, 1995. "Changing Models of Party Organization and Party Democracy: The Emergence of the Cartel Party", *Party Politics* 1(1), s 5-28.
- Katz, Richard S. & Mair, Peter, 1996. "Cadre, Catch-All or Cartel? A Rejoinder", *Party Politics* 2(4), s 525-534.
- Katz, Richard S. & Mair, Peter, 2002. "The Ascendancy of the Party in Public Office: Party Organizational Change in Twentieth-Century Democracies", s 113-135 i Runther, Richard, Montero, José Ramón & Linz, Juna J. (red.), *Political Parties: Old Concepts and New Challenges*. Oxford: Oxford University Press.
- Katz, Richard S. & Mair, Peter, 2009. "The Cartel Party Thesis: A Restatement", *Perspectives on Politics* 7(4), s 753-766.
- Kirchheimer, Otto, 1966. "The transformation of Western European Party Systems", s

- 177-200 i Palombara, Joseph. L. & Weiner, Myron (red.), *Political Parties and Political Development*. Princeton: Princeton University Press.
- Kitschelt, Herbert, 2000. "Citizen, Politicians, and Party Cartelization", *European Journal of Political Research* 37(2), s 149-179.
- Kitschelt, Herbert, 2007a. "Party Systems", s 521-554 i Boix, Carles & Stokes, Susan C. (red.), *The Oxford Handbook of Comparative Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Kitschelt, Herbert, 2007b. "Growth and Persistence of the Radical Right in Post-industrial Democracies. Advances and Challenges in Comparative", *West European Politics* 30 (5), s. 1176-1207.
- Layman, Geoffrey C., Carsey, Thomas M., Green, John C., Herrera, Richard & Cooperman, Roalyn, 2010. "Activists and Conflict Extension in American Party Politics", *American Political Science Review* 104(2), s 324-346.
- Lipset, Seymour M. & Rokkan, Stein, 1967. "Cleavage Structures, Party Systems, and Voter Alignments: An Introduction", s 1-64 i Lipset, Seymour M. & Rokkan, Stein (red.), *Party Systems and Voter Alignments: Cross-National Perspectives*. New York: The Free Press.
- Nord, Lars & Strömbäck, Jesper, 2005. *Hot på agendan: En analys av nyhetsförmedling om risker och kriser*. Stockholm: Krisberedskapsmyndigheten.
- Mair, Peter, 2007. "Political Opposition and the European Union", *Government and Opposition* 42(1), s 1-17.
- Mair, Peter, 2008. "The Challenge to Party Government", *West European Politics* 31(1-2), s 211-234.
- Olson, Mancur, 1971. *The Logic of Collective Action: Public Goods and the Theory of Groups*. Cambridge: Harvard University Press.
- Panebianco, Angelo, 1988. *Political Parties: Organization & Power*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pierre, Jon, Svåsand, Lars & Widfeldt, Anders, 2000. "State Subsidies to Political Parties: Confronting Rhetoric with Reality", *West European Politics* 23(3), s 1-24.
- Scarrow, Susan E., 2006. "Party Subsidies and the Freezing of party Competition: Do Cartels Work?", *West European Politics* 29(4), s 619-639.
- Sundberg, Jan, 2002. "The Scandinavian Party model at the Crossroads", s 181-216 i Webb, Pail, Farrell, David & Holliday, Ian (red.), *Political Parties in Advanced Industrial Democracies*. Oxford: Oxford University Press.
- Sveriges riksdag, 2013. *Partistöd*, tillgänglig på <http://www.riksdagen.se/sv/Sa-funkar-riksdagen/Sa-arbetar-partierna/Partistod/>, citerad 19/5 2013.
- Valmyndigheten, 2013. *Vad händer efter valet?*, tillgänglig på http://www.val.se/det_svenska_valsystemet/partier/vad_hander_efter_valet/index.html, citerad 16/8 2013.